

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-1-15>
УДК 316.624(378.2:33)

Мирослава Кругляк

Какономіка в академічному середовищі: порочна раціональність імітації

У статті висвітлюється одне з можливих пояснень культури імітації і гри на пониження стандартів в академічному середовищі. Розглядається концепт какономіки, який розробили італійські дослідники Дієго Гамбетта і Глорія Овіджі. На основі теорії раціонального вибору вони моделюють ситуацію, коли учасники надають перевагу низькоякісним стандартам, декларуючи при цьому високоякісні. Дана концепція дозволяє виявити структурні чинники, які стоять за недобросовісними академічними практиками. Вона показує, що обман та імітація можуть бути не стільки результатом особистої зловмисності окремих осіб, скільки викривленою нормою, яка спирається на певний раціональний розрахунок в межах порочної системи. Концепція какономіки виявляється цікавою і плідною при аналізі невдач реформування вітчизняної науки. Зокрема, прояв механізмів какономіки показано на прикладі аналізу публікацій українських дисертантів у зарубіжних виданнях. Вимога наявності таких публікацій покликана зробити праці українських дослідників видимішими на міжнародному рівні. Однак, насправді виявилось, що більшість дисертантів (які захищали дисертації у 2018–2022 роках) публікувались у низькоякісних чи явно хижацьких журналах. Ці дані можуть слугувати емпіричним доказом невдачі реформ, здійснюваних шляхом директивних вимог, спущених міністерством «згори». Також вони показують, що намагання підвищити стандарти без врахування того, наскільки академічне середовище спроможне відповідати новим вимогам, підштовхує до імітації. В результаті складається система, в котрій утверджується антимеритократичний відбір, і ті, хто справді дотримується високих стандартів, опиняються в гіршому становищі порівняно з імітаторами.

Ключові слова: какономіка, академічна доброчесність, теорія раціонального вибору, хижацькі журнали, публікації в іноземних виданнях, реформи вищої освіти

Вступ

Підвищення якості роботи викладачів ВНЗ – одна з актуальних цілей, на якій постійно наголошують реформатори освіти. Намагання наблизити вітчизняну вищу освіту й науку до західних стандартів іноді відбу-

© Мирослава Кругляк, 2024

вається шляхом директивного впровадження нових вимог – публікацій у журналах, що входять до Web of Science і Scopus, участі в міжнародних стажуваннях, тощо. Однак за умов, коли у більшості викладачів відсутній досвід реальної співпраці із західними колегами чи публікацій у шанованих іноземних журналах, такі директивні вимоги можуть мати зворотній ефект, підштовхуючи академічне середовище не до вдосконалення, а до імітації.

Час від часу виникають скандали, пов'язані з плагіатом, публікаціями в хижацьких журналах, накруткою цитувань й іншими недобросовісними практиками. На перший погляд, такі ганебні явища можна пояснити шахрайськими намірами окремих осіб, які вдаються до цих практик. Але при ретельнішому розгляді стає зрозуміло, що недобросовісність може мати більш структурні причини. В цьому контексті неабиякий інтерес становить концепція какономіки, яку розробили італійські дослідники Дієго Гамбетта і Глорія Оріджі. Вона дозволяє збагнути механізми, які ведуть до утвердження низької якості під маскою високоякісного продукту, і формування середовища, де процвітає культура імітації. Тож мета статті – ознайомити вітчизняних читачів із моделлю какономіки, а також на прикладі аналізу публікацій філософських дисертантів в іноземних виданнях продемонструвати, як ця модель проявляється в українському середовищі.

Концепт какономіки

Поняття «какономіка» (від гр. *kakos* – «поганий») позначає парадоксальну на перший погляд ситуацію, коли люди ніби ведуть гру на зниження стандартів, надаючи перевагу отриманню благ нижчої якості, ніж передбачалось домовленістю [Origgi 2012: 318-320]. Що ж спонукає людей обирати гірший результат?

Щоб пояснити, як формуються і підтримуються такі дивні преференції, Гамбетта і Оріджі [Gambetta, & Origgi 2013] моделюють ситуацію, у якій два агенти укладають угоду про обмін блага *x* на *y* (тут «блага» розуміються досить широко – це може бути обмін послугами, товарами чи виконання певної роботи за певну плату). Кожне з цих благ може передбачати високоякісне (В) чи низькоякісне (Н) виконання. Наприклад, викладач, який прочитав добротну лекцію, або людина, яка вчасно прийшла на зустріч, виконують домовленість на високому (В) рівні; а от викладач, який прочитав лекцію по конспекту двадцятирічної давності, чи людина, яка запізнилась, виконали домовленість на низькому (Н) рівні.

Теоретично, при взаємодії двох учасників можливі чотири ситуації:

- обидва учасники обмінюються високоякісними благами (ВВ);
- обидва обмінюються низькоякісними благами (НН);

- перший учасник надає високоякісне благо, тоді як другий – низькоякісне (ВН);
- перший учасник надає низькоякісне благо, отримуючи натомість високоякісне (НВ).

Перші дві ситуації є прикладами чесного обміну, наприклад ВВ, коли покупець дорого купує висококласний товар, або НН, коли низькоякісний товар продається дешево. В цих випадках учасники транзакцій заздалегідь знають, на що вони розраховують, і отримують від взаємодії очікуваний результат. Проблема виникає, якщо один із учасників надає В, а інший Н. Скажімо, коли недобросовісний продавець видає підробку за брендовий товар, або коли виконавець, вчасно отримавши домовлену оплату, затягує термін виконання замовлення. У такій ситуації учасник, що надав В, має почуватись ошуканим, отримавши у відповідь Н; тоді як учасник, котрий надав Н, а отримав В, має несправедливий виграш.

За теорією раціонального вибору, учасники з огляду на власну вигоду мали б проранжувати ці чотири типи ситуацій в порядку спадання пріоритетності так:

- 1 – НВ
- 2 – ВВ
- 3 – НН
- 4 – ВН

Однак Гамбетта й Оріджі помітили дещо цікаве: насправді учасники нерідко надають перевагу НН не тільки перед ВВ, а й перед НВ, тобто, в обмін на низькоякісне благо вони бажають отримати низькоякісне, а не високоякісне благо. Це можна пояснити принципом чесності й взаємності – люди не хочуть почуватись шахраями чи паразитами, надаючи Н в обмін на В. Якщо при цьому обидва учасники взаємодії з самого початку відкрито домовляються про обмін низькоякісними благами, проблеми не виникає. Але Гамбетта та Оріджі зазначають, що в італійському суспільстві нерідко трапляється інший тип взаємодії: обидва учасники домовляються обмінюватись високоякісними благами (ВВ), тоді як насправді обидва за мовчазною згодою обмінюються низькоякісними (НН). Наприклад, університет пропонує запрошеному лектору 900 євро за 15 лекцій, однак у дійсності, застосовуючи різні відмовки, викладачу виплачують всього 600 євро, але при цьому університетська адміністрація залюбки заплющує очі на те, що викладач прочитає всього 10 лекцій. Або ж інший, побутовий приклад: бригада робітників робить ремонт 4 тижні замість домовлених двох, проте не ображається, якщо отримає нижчу оплату, ніж домовлено.

Існування такої неписаної домовленості, серед іншого, означає, що опинившись у ситуації нерівного обміну (тобто, коли один учасник

надав низькоякісне благо, а другий – високоякісне), у відповідь на претензії В-виконавця Н-виконавець відчуває радше роздратування, ніж докори сумління. Гамбетта й Оріджі цитують фразу одного університетського високопосадовця: «Якщо ви добре робите свою роботу, то мусите вибачатись» [Gambetta, & Origgi 2013: 5]. Крім того, між Н-виконавцями формується відчуття солідарності, і при цьому вони продовжують застосовувати В-риторику та вдавати, що дотримуються високих стандартів. Таким чином, складається культура, пронизана мовчазною домовленістю підтримувати імітацію. Саме імітація стає справжньою нормою, а якщо хтось діятиме як В-виконавець, тобто, не лише на словах, а й насправді дотримуватиметься високих стандартів, його поведінка розглядатиметься Н-виконавцями як зрада, як відступ від очікуваної норми. Розплатою за це може стати ostracism, адже Н-виконавці надають перевагу іншим Н-виконавцям, і намагаються уникати В-виконавців. Тож формується середовище, де неявно плекається некомпетентність, і спрацьовує протилежний до меритократичного механізм, коли кращі шанси на кар'єрне зростання мають не більш, а менш компетентні. Гамбетта й Оріджі наводять приклади такого антимеритократичного відбору в італійській системі вищої освіти, коли у конкурсі на посаду «валють» кандидата, котрий вигідно відрізняється від інших, і надають перевагу посередньому претенденту. [Gambetta, & Origgi 2013: 10].

Шукаючи причини цього явища, дослідники зазначають, що одним із факторів, які підштовхують до мімікрії, є неможливість знизити планку. У деяких галузях високі стандарти є необхідною умовою. Це, зокрема, стосується і вищої освіти – університети мають підтримувати респектабельний імідж, а якщо навіть котрийсь університет був би не проти визнати, що в ньому навчальний і науковий процес на низькому рівні, такий університет втратить студентів.

Необхідність бути на висоті є викликом для Н-виконавців, яким надто складно відповідати проголошеним високим вимогам. У цій ситуації раціональний розрахунок підказує їм вдатися до імітації, при цьому ті, хто справді на висоті, тобто, В-виконавці, розглядаються як загроза. Тож у Н-виконавців є серйозний стимул створити середовище подібних до себе імітаторів, яке підтримуватиме подвійну мораль: позірно проголошуватимуться високі норми, і водночас неявно переслідуватимуться ті, хто їх справді дотримується.

Таке лицемірство веде до ще гіршої ситуації, ніж просто зниження якості. У випадку відвертого обміну низькоякісними благами (НН), якщо такий обмін влаштовує учасників, то нікому не завдано шкоди. А от ситуація НН, яка видається за обмін високоякісними благами (ВВ), завдає шкоди загальному благу – адже створюється ілюзія дотримання високих стандартів, тоді як насправді Н-виконавці сприяють утвер-

дженню низьких стандартів, створюючи несприятливе середовище для В-виконавців. Як зазначають Гамбетта й Оріджі, кожен наступний НН-обмін знижує ймовірність ВВ-обміну в майбутньому [Gambetta, & Origgi 2013: 14].

До того ж, крім зниження якості, посилюється правовий нігілізм, за якого декларовані норми не сприймаються всерйоз. Втім, тут слід робити поправку на історичне коріння такої тенденції. Наприклад, в історії Італії були періоди, коли вона перебувала під владою іноземних окупаційних режимів, і за тих умов правовий нігілізм міг бути виправданим, адже саботаж іноді виявлявся чеснотою. [Gambetta, & Origgi 2013: 22] Подібну паралель можна провести і з українською ситуацією – за радянських часів склалася практика формального ставлення до офіційних директив, які нерідко виконувались лише позірно. В тоталітарному суспільстві це слугувало виявом низового опору, який міг відігравати позитивну роль за умов неможливості відкритої протидії спущеним згори партійним вказівкам. Однак у демократичному суспільстві окомозамилування і мімікрія стають деструктивними – замість адекватного зворотного зв'язку і далі плекається культура неефективності, за якої намагаються замаскувати проблеми, а не вирішити їх.

Важливо зазначити, що культура імітації є результатом не чистішої особистої зловмисності, а викривленою соціальною нормою, яка має свою внутрішню раціональність. Механізм какономіки, описаний італійськими дослідниками, проявляється і в інших суспільствах. У цьому контексті цікавими є спостереження польського дослідника Богуслава Вольневича, котрий в 90-х роках минулого сторіччя рефлексував над падінням рівня наукових робіт в польському академічному середовищі. Він зазначав, що внаслідок масовізації вищої освіти відбулося проникнення в науку багатьох людей, які не спроможні займатися нею на високому рівні, і в результаті механізм самоочищення науки від осіб, нездатних до дослідницької праці, ніби набув зворотного знаку. Якщо при адекватному функціонуванні цього механізму пріоритетом є просування не гірших від себе, то при «негативному самоочищенні» навпаки, імперативом стає просування не кращих від себе. І в результаті формується культура, яка сприяє не підвищенню, а зниженню стандартів. Натомість намагання діяти всупереч цій неписаній культурі тягне за собою ризики, тож в рамках викривленої системи негативного відбору справжня турбота про якість може навіть сприйматись як нерозсудливість [Вольневич 2020: 255–256].

Український приклад казкономічної ситуації

Українським реформаторам теж варто було б враховувати логіку, яка стоїть за казкономічним негативним відбором. Намагання в директивному порядку підвищити стандарти, без огляду на реальну спроможність наукових чи науково-педагогічних працівників відповідати цим стандартам, призведе не до стрибка якості, а до посилення імітації. Саме це і спостерігалось за минулі кілька років, коли від викладачів, більшість з яких не мають досвіду публікацій у престижних зарубіжних журналах чи стажування в західних університетах, а також недостатньо володіють англійською, вимагають наявності таких видів роботи. Попри благородну мету посилити співпрацю українських вчених із європейськими колегами і зробити публікації українських дослідників видимішими на міжнародному рівні, результат насправді виявився іншим: збільшився попит на послуги сумнівних контор, які пропонують фейкові стажування, участь у фіктивних конференціях чи публікації в хижацьких журналах.

Хоча б приблизно оцінити масштаб цих негативних тенденцій дозволяє дослідження публікацій філософських дисертантів за 2018–2022 роки. Дані щодо іноземних публікацій дисертантів в галузі філософії (за 2018–2022 роки), а також декотрі висновки з цих даних, раніше було оприлюднено авторкою на сайті «Помилки й фальсифікації в наукових дослідженнях» [Кругляк 2023а; Кругляк 2023б]. Це дослідження мало на меті з'ясувати, як насправді реалізується одна з ключових вимог для присудження наукового ступеня – наявності публікацій у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу. Загалом, дослідження виявило, що результати вельми невтішні.

Серед 77 докторських авторефератів, підготованих у 2018–2022 роках, у 71 були вказані публікації в іноземних журналах. В сумі докторантами було опубліковано 351 статтю у 165 журналах. Однак прикметно, що чимала кількість цих іноземних публікацій написана українською чи російською. Загалом, розподіл за мовами такий: 120 – російською, 102 – англійською, 102 – українською, 8 – польською, 7 – німецькою, 4 – італійською, 2 – французькою, 2 – голландською, 2 – болгарською, 1 – шведською, 1 – сербською. Слід зауважити, що це статті за різний період – так, декотрі докторанти вказували публікації в російських журналах понад десятирічної давності. Проте лише 36 статей були опубліковані в журналах вищих навчальних закладів чи наукових установ з країн СНД (натомість чимало російськомовних статей містяться у виданнях, які мають ознаки хижацьких і створені комерційними видавництвами).

Якість іноземних видань, у яких публікувались докторанти, теж не на висоті. Лише 16 із вказаних докторантами журналів індексуються у Web

of Science і/або Scopus. Причому навіть серед них трапляються сумнівні – так, «Amazonia Investiga» (індексується в Emerging Sources Citation Index (ESCI) Web of Science), мультидисциплінарний журнал, заснований колумбійським видавництвом, має в редколегії суміш латиноамериканських і пострадянських вчених, а друкуються там переважно російські й українські автори. З точки зору кваліфікованого дослідника наукометрії, цей журнал виглядає як підозрілий [Пан бібліотекар 2020]. Інший журнал, «Laplage em Revista», взагалі проблематично знайти в мережі, і наразі він виключений з Web of Science.

Більшість докторантів вказали публікації у виданнях, які демонструють риси хижацьких чи сміттєвих. Це журнали, які мають одну чи кілька з таких ознак: не афілійовані з науковою чи навчальною установою, а створені комерційними видавництвами і пропонують платні публікації з широкого спектру спеціальностей; виявлено інформацію про практику недоброчесних публікацій цих журналів чи їх видавництв-засновників (як-от IADCES); журнали включені в список Білла. У випадку російських журналів, вказівкою на низькоякісність розглядається також виключення з РИНЦ чи інформація про публікаційну недоброчесність, знайдена на сайті *Диссернет*. При застосуванні таких критеріїв, до числа хижацьких чи сміттєвих потрапив 51 журнал, у яких 48 докторантів сумарно опублікували 164 статті.

На додачу до цього, про 19 журналів взагалі не вдалося відшукати майже ніякої інформації – у них немає сайту чи цей сайт не працює, а зі стислої інформації в сумнівних базах даних проблематично знайти установу-засновника, з якою афілійований журнал. Можна припустити, що це фейкові видання або журнали-одноденки, які закрились невдовзі після створення. В будь-якому разі, публікація в таких журналах не сприяє ефективному донесенню до іноземних колег результатів своїх досліджень.

Прикметно також виглядає топ-5 іноземних журналів, найпопулярніших серед докторантів:

- Modern science / Moderni veda;
- Evropský filozofický a historický diskurz;
- Virtus: Scientific Journal;
- Власть и общество (история, теория, практика);
- Идеи. Философско списание.

Перші два журнали зареєстровані в Чехії, але редколегія і більшість авторів з України. Складається враження що, це лише формально міжнародні журнали, в яких можна публікувати статті українською чи російською. Є й англійські статті, проте деякі з них низької якості, наприклад, у журналі «Modern science» англійські статті виглядають явно

безграмотно [Єгорченко 2016: 27] Це свідчить, що журнал не здійснює належне редакційне опрацювання статей. Тим більш не робить цього третій із зазначених журналів – «Virtus». Публікаційний експеримент, проведений кілька років тому, показав, що у даному журналі без жодних проблем надрукували явно безглузду статтю, причому процес рецензування тривав близько доби, і вже наступного дня після подання статті надійшло позитивне рішення про прийняття до друку [Кругляк 2019]. Четвертий журнал «Власть и общество (история, теория, практика)» – наразі не має працюючого сайту, а з окремих номерів, розміщених авторами в мережі, виглядає, що це грузинський платний журнал, який видається громадською установою. І останній «Идеи. Философско списание» зареєстрований в Болгарії, засновник – «Humanus. Center for personal development» (Болгарія) у співпраці з Національним медичним університетом імені О. О. Богомольця, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова та Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Приймаються статті болгарською, словацькою, англійською, чеською, французькою, німецькою, українською, російською. Багато авторів з України, є й іноземці (переважно з Болгарії та Словаччини), тож це видання виглядає як справді міжнародне і розраховане на філософів. Але значна частка статей українською все ж породжує підозру, що основна мета вітчизняних авторів, які надсилають статті у даний журнал – не донесення своїх здобутків до зарубіжної аудиторії, а насамперед виконання бюрократичних вимог щодо наявності закордонних публікацій.

З кандидатськими дисертаціями ситуація теж не вселяє оптимізму. Серед 192 авторефератів, підготованих у 2018-2022 роках, у 148 були вказані іноземні статті – в сумі вийшло 200 статей у 76 іноземних журналах. З цих іноземних публікацій 71 стаття була написана українською, 63 – російською, 61 – англійською, 3 – німецькою, 1 – польською, 1 – грецькою. Цікаво також, що 55 дисертантів мають лише україномовні публікації в іноземних виданнях.

Серед публікацій, що індексуються у Web of Science і/або Scopus, вказано 3 журнали, усі з яких входять до Emerging Sources Citation Index у Web of Science. Один з них, а саме «Wisdom», що видається Вірменським державним педагогічним університетом, входив також у Scopus, але наразі виключений. Загалом, у цих трьох журналах 3 дисертанти опублікували в сумі 5 статей, причому всі у співавторстві.

Лише 35 публікацій розміщено у виданнях, створених вищими навчальними закладами чи науковими установами іноземних держав, причому спостерігається певна перевага журналів з країн СНД – у 19 журналах 20 дисертантів у сумі опублікували 23 статті. Але є й публікації у виданнях європейських держав чи США – так, 10 дисертантів

опублікували 12 статей у 11 журналах. Переважно йдеться про видання східноєвропейських країн (Литва, Чехія чи Польща), проте також трапляються журнали, що видаються в Німеччині і США.

Натомість у низькоякісних чи хижацьких журналах (за критеріями, згаданими вище) 115 дисертантів у сумі опублікували 136 статей у 34 журналах. Ще про 5 журналів не вдалося знайти інформації.

До топ-5 іноземних журналів, найпопулярніших серед аспірантів, належать

- Evropský filozofický a historický diskurz,
- Modern science / Moderní věda,
- Virtus: Scientific Journal,
- Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe / East European Scientific Journal
- Власть и общество (история, теория, практика).

Цей перелік майже збігається із відповідним переліком для докторантів, додалось лише «Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe» – низькоякісний журнал, який не має сайту і був виключений навіть із РИНЦ.

У підсумку, огляд публікацій докторантів та аспірантів показує, що вимога наявності статей у іноземних виданнях мала не той ефект, на який розраховували реформатори. Хоча декотрі дослідники публікувались у достойних журналах, наприклад, польського Ягеллонського університету чи Карлового університету в Празі, проте лєвова частка дисертантів мають публікації у маловідомих чи навіть хижацьких журналах.

Тож склалася типова какономічна ситуація: замість виходу на міжнародний рівень, більшість дисертантів просто обрали низькоякісні журнали, зарєєстровані за кордоном. Це ставить у не вигідне становище справді сумлінних дослідників, адже процес рецензування у якісних журналах триває досить довго, і з бюрократичної точки зору у вигрaші виявляються ті, хто не соромиться «штампувати» банальні статті в смітєвих журналах. А молоді дослідники, які починають свій шлях, засвоюють порочний урок, в результаті якого у них може сформуватися викривлене уявлення про справжню наукову комунікацію. В особистому спілкуванні з колегами, причому не лише початківцями, нерідко виявлялось, що вони недооцінюють важливість вибору журналу належного рівня, і не розуміють, що сміттєві чи хижацькі видання завдають репутаційних втрат. Не раз доводилось чути історії, коли молоді автори дуже старались, готуючи статтю англійською, однак через недосвідченість подали її в низькоякісний журнал, де їм обіцяли швидко публікацію. (Рівень англomовних статей заслуговує на окремий аналіз – іноді трапляються випадки механічного перекладу, але декотрі автори готують публікації англійською, сподіваючись, що їхні праці таки читатимуть.

Наразі важко сказати, яке співвідношення якісних і халтурно перекладених на англійську статей).

Важливо відмітити, що публікації в сміттєвих виданнях не обов'язково означають низьку якість самої роботи – сумлінні дослідники, які не мали досвіду співпраці з іноземними журналами, можуть стати жертвами посередницьких контор, які обіцяють відповідні публікаційні послуги. А в результаті це обертається марнуванням зусиль – вчені віддають свої праці в журнали, які ніхто не читає. Деякі з цих журналів вже припинили своє існування, і статті, вміщені в них, взагалі стали недоступними для перегляду, хіба що автори розмістили їх в котромусь із репозитаріїв. Тож з точки зору наукової комунікації, такі «міжнародні» публікації виявляються навіть гіршим варіантом, ніж публікація у вісниках місцевих університетів, які читає хоча б українська дослідницька спільнота.

Висновки

Вищезазначений огляд стосувався лише публікацій у іноземних виданнях, але можна припустити, що подібна казномічна ситуація склалася і щодо інших аспектів наукової діяльності, наприклад, щодо міжнародних стажувань, просто про них важче зібрати дані, ніж про публікації, вказані в авторефератах дисертантів.

Така невтішна картина мала б слугувати застереженням для ініціаторів реформ. Новації будуть успішними тоді, коли більшість наукової спільноти спроможна виконати нові вимоги. Тоді є шанс на формування меритократичного середовища, де учасники дбатимуть про якість, усуваючи гірших виконавців, котрі не відповідають прийнятим критеріям. Навіть якщо наразі стандарти роботи, прийняті в певному середовищі, не на висоті, їх варто піднімати поступово – скажімо, коли йдеться про міжнародні публікації, наявність таких публікацій можна зробити не обов'язковою вимогою, а бонусом, але при цьому поставити певну планку, яка б не дозволяла зараховувати статті в низькоякісних виданнях. Така політика давала б стимули для тих, хто може друкуватися в якісних журналах, і водночас не підштовхувала б інших публікуватися суто з бюрократичної необхідності. Тоді публікацій українських авторів у іноземних виданнях було б менше, але середня якість цих публікацій була б вищою, і їх наявність свідчила б про те, що автор має справжній досвід міжнародної співпраці.

Коли ж вимоги директивно спускаються згори, без огляду на те, яка частка вітчизняних вчених справді здатна працювати на відповідному рівні, тоді тут спрацьовує казномічна логіка імітації – декларуються високі стандарти, але більшість учасників насправді нездатні відповідати цим стандартам. Така ситуація спонукає до окомілювання й пошуку

обхідних шляхів, і в результаті формується культура нечесності, в якій відбувається негативний відбір, меритократія навпаки. У невигащній ситуації опиняються ті, хто не хоче підтримувати цю культуру – усуваються кращі, котрих імітаторське середовище сприймає як загрозу.

Тож, розробляючи вимоги до роботи наукових і науково-педагогічних працівників, слід зважати на небезпеку, описану дослідниками какономіки.

Посилання:

- Вольневич, Б. (2020). Наукова критика та критерії науковості. Пер. з польс. О. Гірний. *Філософія освіти*, 26(1), 250–259. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-1-15>
- Егорченко, І. (2016). *Що таке якісний науковий журнал і як відрізнити якісний журнал від неякісного*. <https://www.slideshare.net/docshyr/ss-58775168>
- Кругляк, М. І. (2023а). Огляд міжнародних журналів, у яких публікувалися дисертанти з філософії (за матеріалами авторефератів за 2018-2022 роки). Ч. 1. *Помилки та фальсифікації в наукових дослідженнях*. 06.04.2023. http://false-science.ucoz.ua/news/ogljad_mizhnarodnikh_zhurnaliv_u_jakikh_publichuvalisja_disertanti_z_filosofiji/2023-04-06-130
- Кругляк, М. І. (2023б). Огляд міжнародних журналів, у яких публікувалися дисертанти з філософії (за матеріалами авторефератів за 2018-2022 роки). Ч. 2. *Помилки та фальсифікації в наукових дослідженнях*. 06.04.2023. https://false-science.ucoz.ua/publ/statti_v_zhurnalakh/ogljad_mizhnarodnikh_zhurnaliv_u_jakikh_publichuvalisja_disertanti_z_filosofiji_zakinchennja/2-1-0-23
- Кругляк, М. (2019). Чи можуть українські та міжнародні журнали надрукувати статтю з нісенітницями? Результати експерименту. Ч.2. *Помилки та фальсифікації в наукових дослідженнях*. 24.09.2019. http://false-science.ucoz.ua/publ/statti_v_zhurnalakh/nadrukovana_stattja_z_nisenitnicjami_rezultati_eksperimentu_prodovzhennja/2-1-0-20
- Пан бібліотекар. (2020). Українська наука у хижих хащах Амазонії. *Пан бібліотекар. Блог про бібліотечну справу та інформаційні технології*. https://www.бібліотекар.укр/2020/06/blog-post_22.html
- Gambetta, D., & Origgi, G. (2013). The LL game: The curious preference for low quality and its norms. *Politics, Philosophy & Economics*, 12(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/1470594X11433740>
- Origgi, G. (2012) *Kakonomics*. Brockman, J. (ed.) *This will make you smarter*. (Pp. 318–320). New York: HarperCollins Publishers.

References:

- Gambetta, D., & Origgi, G. (2013). The LL game: The curious preference for low quality and its norms. *Politics, Philosophy & Economics*, 12(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/1470594X11433740>
- Kruhliak, M. (2019). Can Ukrainian and international magazines print an article with nonsense? The results of the experiment. Part 2. [In Ukrainian]. *Errors and falsifications in scientific research*. 09.24.2019. http://false-science.ucoz.ua/publ/statti_v_zhurnalakh/nadrukovana_stattja_z_nisenitnicjami_rezultati_eksperimentu_prodovzhennja/2-1-0-20

- Kruhliak, M. (2023). Survey of publications of Ukrainian PhD and doctoral students in foreign journals (based on dissertation abstracts for 2018-2022). Part 1. [In Ukrainian]. *Errors and falsifications in scientific research*. 06.04.2023. http://false-science.ucoz.ua/news/ogljad_mizhnarodnikh_zhurnaliv_u_jakikh_publikuvalisja_disertanti_z_filosofiji/2023-04-06-130
- Kruhliak, M. (2023). Survey of publications of Ukrainian PhD and doctoral students in foreign journals (based on dissertation abstracts for 2018-2022). Part 2. [In Ukrainian]. *Errors and falsifications in scientific research*. 06.04.2023. https://false-science.ucoz.ua/publ/statti_v_zhurnalakh/ogljad_mizhnarodnikh_zhurnaliv_u_jakikh_publikuvalisja_disertanti_z_filosofiji_zakinchennja/2-1-0-23
- Origgi, G. (2012) Kakonomics. In: Brockman, J. (ed.) *This will make you smarter*. (Pp. 318–320). New York: HarperCollins Publishers.
- Pan.bibliotekar. (2020). Ukrainian science in the predatory thickets of the Amazon. [In Ukrainian]. *Pan.bibliotekar. A blog about librarianship and information technologies*. https://www.бібліотекар.укр/2020/06/blog-post_22.html
- Wolniewicz, B. (2020). Let's protect schools. Trans. by O. Hirnyi. *Philosophy of Education*, 26(1), 260–269. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-1-16>
- Yehorchenko, I. (2016). *What is a high-quality scientific journal and how to distinguish a high-quality journal from a low-quality one*. [In Ukrainian] <https://www.slideshare.net/docshyr/ss-58775168>

Myroslava Kruhliak. Caconomics in the academic environment: the vicious rationality of imitation

The article highlights one of the possible explanations for the culture of imitation and the tendency toward lowering standards in the academic environment. It deals with the concept of caconomics, which was elaborated by Italian researchers Diego Gambetta and Gloria Origgi. Based on rational choice theory, they elaborate a model of a situation when participants prefer low-quality standards while declaring high-quality ones. This model allows to identify the structural factors behind unscrupulous academic practices. It shows that dishonesty and imitation may be not so much the result of the bad intentions of individuals, but rather a distorted norm that relies on a certain rational calculation within the framework of a vicious system. The concept of kakonomics turns out to be interesting and fruitful when considering the failures of reforms in Ukrainian science and education. In particular, the manifestation of the kakonomics mechanisms is demonstrated with the survey of publications of Ukrainian PhD and doctoral students in foreign journals. The requirement to have publications in such journals is intended to increase international visibility of Ukrainian researcher's works. However, it turned out that most of the PhD and doctoral students (who submitted their dissertations in 2018-2022) had publications in low-quality or predatory journals. These data can serve as empirical evidence of the failure of reforms carried out through directive requirements imposed in a bureaucratic manner. Data also show that efforts to increase standards without taking into account the extent to which the academic environment is able to meet that new demands will encourage imitation. As a result, such situation leads to

the system of anti-meritocratic selection, and researchers who truly adhere to high standards are disadvantaged compared to imitators.

Keywords: *kaconomics, academic integrity, rational choice theory, predatory journals, publications in foreign journals, higher education reforms.*

Кругляк, Мирослава, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: філософія науки, логіка, критичне мислення, популяризація науки

E-mail: kruhliak_myroslava@kneu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5946-0288>

Kruhliak, Myroslava, PhD in Philosophy, Associate Professor (Docent) at Sociology Department of the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Research interests: philosophy of science, logic, critical thinking, popularization of science.

E-mail: kruhliak_myroslava@kneu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5946-0288>